

ΓΗΤΕΙΕΣ ΚΑΙ ΕΞΟΡΚΙΣΜΟΙ ΣΕ ΔΥΟ ΜΕΤΑΒΥΖΑΝΤΙΝΑ ΧΕΙΡΟΓΡΑΦΑ

Αγαμέμνων Τσελίκας

Φιλόλογος - Παλαιογράφος

Προϊστάμενος του Ιστορικού και Παλαιογραφικού Αρχείου του Μ. Ι. Ε. Τ.

Τα λεγόμενα μαγικά κείμενα ή γητείες ή εξορκισμοί έχουν μια παλαιά παράδοση που χάνεται στα βάθη των αιώνων. Τα συναντάμε σε αρχαιοελληνικές επιγραφές, σε παπύρους και σε πολλά χειρόγραφα της βυζαντινής και της μεταβυζαντινής εποχής, και ιδιαίτερα στους ιατροσοφικούς κώδικες και σε μερικά ευχολόγια. Η συνταρξη αυτή δικαιολογείται από τα γεγονός ότι πολλοί συμπιλητές ιατρικών συνταγών και συντάκτες ιατρικών συλλογών θεωρούσαν απαραίτητη την αντιγραφή τους σαν ένα επιπλέον βοήθημα για την ελάφρυνση του πόνου των αδύναμων ανθρώπων και της αγωνίας τους απέναντι στο άγνωστο και το ανεξέλεγκτο.

Κατά καιρούς τέτοια κείμενα έχουν αποτελέσθηκαν από αντικείμενο μελετής και από φιλολόγους, αλλά κυρίως από λαογράφους και εθνολόγους. Απέχουμε όμως πολὺ από τα να έχουμε μια πλήρη εποπτεία των κεμένων αυτών και μια συστηματική κατάταξη τους σε χρονικές περιόδους και δεν είμαστε σε θέση να προσδιορίσουμε ακριβώς την προέλευση τους. Είναι πάντως προφανές, και από μια σύντομη ανάγνωση ακόμα, ότι κατά την ελληνιστική περίοδο και την μετεπείτε εποχή των ρυμαϊκοκρατίας στην Ανατολή ήθαν στην επιφύνεια και αναμολεύθηκαν διεσπαστές και δεισιδαμούσες πολλών λαών της Μεσογείου. Άλλα και αργότερα, κατά τη χριστιανική περίοδο, οι επιβώσεις είναι έντονες και διαρκείς, μαλονός έχει γίνει προστάθεια προσφρομογής και εναρμονισμού προς τη νέα θρησκεία με την αναφορά αγίων και άλλων ιερών ονομάτων, χωρίς αυτό να σημαίνει ότι παρόμια κείμενα ήταν αποδεκτά από την Εκκλησία. Πολλοί κανόνες της Εκκλησίας καταδικάζουν με αυστηρότητα τη χρησιμοποίηση τους τόσο από λαϊκούς όσο και από ιερωμένους*. Η ανθρώπινη όμως περιέργεια, αλλά και η έμφυτη δεισιδαμονία, αποδειγματικά ισχυρίζεται των απαγορεύσεων και, όπως αναφέρεται, πολλά είναι τα κείμενα εκείνα που έφευγουν από τους κανόνες τόσο του επίσημου Ευχολογίου όσο και των κλασικών ιατρικών συγραμμάτων. Ο συμφωριμός φράσεων, λέξεων και ονομάτων προερχομένων από διαφορετι-

κούς πολιτισμικούς χώρους και η προφορική κυρίως διάδοση τους δημιουργούν αυτόματα ένα φιλολογικό πρόβλημα, κι έτσι σε πολλές περιπτώσεις είναι οδύνητη και η ταύτιση τους και πολύ περισσότερες η αναγνωρή τους σε μια αποκριταλλαμένη μορφή. Είναι κείμενα ρευστά, αληλυοσυμπληρώσυμενα, ασύντακτα και ακατανόητα, και οι από αυτούς που τα αποστηλίζουν και από αυτούς που τα αντιγράφουν. Οπωσδήποτε σε αυτό συνέβαλλε ο αποκρυφός και μυστικός τους χαρακτήρας, ο οποίος άλλως στε βεν Εένιζε, αλλά αντίθετα συμφωνώντες με την άλητισμαρία μέσα στην οποία χρησιμοποιήθηκαν, σαν κάπι παράδοξο και έξοι από την κοινή λογική, εφόσον αυτό οκριβώς χρειάζονται όσοι προσέτρεχαν στη χρήση και τη βοήθειά τους.

Αμέσως παρακάτω παραθέτουμε δείγματα μερικών τέτοιων κεμένων σταχυαλογάντων τα από δύο χειρόγραφα, το ένα των αρχών του 19ου αιώνα από την Πελοπόννησο (Δημητσάνα) και το άλλο των μέσων του 16ου αιώνα από την κεντρική Ελλάδα (Λαμία). Και τα δύο είναι ιατροσοφικά χειρόγραφα και οι συντάκτες τους, απόλυτα συνεπείς στην έργη τους, ως προς την αντιγραφή των ιατρικών συνταγών, παραθέτουν και αυτά τα κείμενα με την ίδια σοβαρότητα και ευθυνή απέναντι στους αναγνώστες. Στους ειδικούς ερευνητές δεν είναι ίσως τελείως άγνωστα και πιθανόν κάποιες παραλλαγές τους να έχουν δημοσιευθεί από άλλες προφορικές ή γραπτές

πηγές. Επίσης από χειρόγραφο νομοκάνονα του τέλους των 1600 αιώνων παραθέτουμε τους κανόνες της Εκκλησίας που καταδίκαζον όσους ασχολούνται με τα ξόρκια και άλλα μαγικά. Το χειρόγραφο αυτό προέρχεται από τη Μονή Προυσού Ευρυτανίας, το κείμενο όμως συναντάται σε πλήθος άλλων παρομοίων χειρόγραφων.

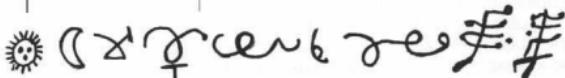
Χειρόγραφο Δημητσάνας

Εις αγάπην γυναικός.

Όταν θέλῃς να αγαπήσῃς μίαν γυναίκα, λέγε αυτά τα συνόμια 19 φορές: Μιαν ου μείνει εν εμοι. Και να πάρης 3 φορές στο στόμα σου¹ και πτύσε μέσα, και πτύσε μέσα στο φαγή ή στο πιωτό και δος της να το φάγη ή να το πίνη. Και όταν θε ν φτης να ονομάζῃς το όνομά της.

Διά να κάμης γυναίκα να σε αγαπίσῃ.

Έπαρε κομμάτι χαρτί ή πανί αέριχον και γράψων επούτους τους χαρακτήρας

επάνω εις το πανί ή εις το χαρτί και ανακάτωσον με νερόν ή με κρασί και δος πιενή γυναίκα οπου θέλεις, και θέλει σε αγαπήσει πολλά.

Εάν θέλῃς να κάμης γυναίκα διά να μην αγαπήσῃ άλλον άνδρα.

Έπαρε τριγώνας αυγό και ταράξον αυτό και όταν θέλῃς να πέστης με την γυναίκα σου άλιεψε το στόμα σου και ου μή επιθυμήσει άλλον. Ομοίως ποιει το και η γυνή και ου μη αγαπήσει άλλην ο άνδρας της.

Εις το να μην κάμη παιδί τη γυναίκα.

Όταν καμμίν γυναίκα θέλει διά να μην εγκατστρωθή, γράψων επούτους τους χαρακτήρας εις την χάσιν του φεγγαρίου: α ξ β δ χ σ θ ω ξ η θ ώ π φ ε γ χ. Ή γυναίκα σταν βαστάζη αυτούς επάνω της, δεν εγκατστρώνται. Όμως να μην το ξέρουν ο άνδρας της. Και αν θέλης να δοκιμάσῃς, δέσε αυτούς τους χαρακτήρες εις όποιον δένδρον και αν θέλης, και δεν θέλει κάμη καρπόν ή παντελώς έχραίνεται.

Περί κλέπτου.

Γράψων τους κάτωθεν χαρακτήρας εις δάφνης φύλλα και δώσε τα εις εκείνους οπου υποπτεύεσαι και όποιος το έχει το πράγμα δεν δύναται να κάμη χρείαν και το μαρτυρά: β β β τ ο γ ρ ο φ β.

Εις άνθρωπον οπού έχει νύκτορα².

Όταν τινάς έχει νύκτορα, έπαρε κρασί άδολον και βάλτο εις γαβάδια και βάλε μέσα ένα φλουρί μαλαματένιον και εβγάλε το έξω εις τα άστρα αποβράδης. Κατά το ταχύ διάβασε την ευχήν ταύπην:

Ως εξήρχετο η Παναγία Θεοτόκος από το

Όρος των Ελαιών μετά μυρίους αγγέλους και αρχαγγέλους πηγήνοντες αυτήν το Ωκτώρας και δην την εχαρέπτουν και εδάμη. Εγύρισεν δε η Παναγία εις τα οπίσω και λέγει του: Ωκταρέσεις Ωκταρέ, πράσινε και κίτρινε, συναγώγη του θανάτου και αδελφέ του Χάροντας, που υπάγεις; Εγύρισε δε ο Ωκτώρας οπίσω και λέγει της: Τα όρη με είδαν και έφυγαν, τα δένδρη με είδαν και εξεριζώθηκαν και εσύ στέκεις και με ερωτάς που υπάγω; Εις τον οδείναν άνθρωπον, να έμπω εις τον οφαλόν του, να δράμαι εις την πλευράν του, να έμπω εις το συκούτι του. Τον ώρμησεν δε η Παναγία Θεοτόκος ούτως: Ορκίων σε από την χάριν του ιού μου πρώτων, και δεύτερων από τα 24 γράμματα όπου έχει ο ήλιος εις την καρδιάν του, απέλεις τα όρη και εις τα σπήλαια και εις τη βάθη της θαλάσσης και εις τα καταχθόνια. Εκεί να πας να φας να πνιγής, εκεί να ρίξης τον μυριών σου, διότι ο τοιούτος είναι βαπτισμένος, μυριώμενος και του ιού μου παραδομένος και ούτω τον θυμόν σου βάσταζε.

Εις κρίσιν.

Όταν θέλῃς δια να νικήσης τον εχθρόν σου, όταν υπάγης εις την κρίσιν³ να λέγης: Ευαγινοντας από τον οικον μου και πηγαίνοντας εις την οδόν μου εις δεξιών μου ο αρχάγγελος Μιχαήλ, εξ αριστερών μου ο αρχάγγελος Γαβριήλ πάναστε στόματα και γλώσσες λαληθήσονται οι λαλούντες κατά τον δουλών του θεού (ο δείνα). Προφήτα Δανιήλ, ο δέσας τα στόματα των λεόντων εν τω λάκκω πατέ, δέσε και τα στόματα του κριτού και απόστρεψον τον θυμόν αυτού εις την κεφαλήν του εχθρού μου.

Και δια να κάμη τον εχθρόν σου να μην έχη ανακάρον⁴ να σου κάμη κακόν, γράψων το ονόμα του εις φύλλον δάφνης και βάλτ' το υποκάτω εις το ποδάρι σου μέσα εις το παπούτζι σου και δεν έχει ανακάρον πλέον να σου κάμη κακόν.

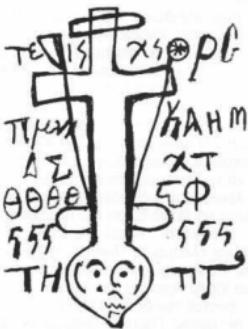
Έτερον.

Εάν δεν έχης εχθρόν και φοβάσαι, λέγε τον 73 ψαλμόν του Δαβίδ, το "Ινα τί ο Θεός απόσω εις τέλος" όλον τον ψαλμόν και γράψων εις αγράφων χαρτί επούτους του χαρακτήρας: σχ δχ πε λε κ ψ λλ ψ χχ. Και λέγε ουτώς: Αρχάγγελε Μιχαήλ φθάσον, Γαβριήλ απόστρεψον, Ουραήλ εμπόδισον, Ραφαήλ κράτησον, γενθήτησον η οδός αυτού σκότους και ολόσθιμα και αγένοις Κυρίου καταδώκων αυτού. Αναχώρησον, φύγε από τον δουλών του θεού (ο δείνα), ποταμός απέραστος και βάτος αδιάδευτος. Ο Χριστός και η μητέρα του μετά πάντων των αγίων είη μαζί σου εις εμπόδιον αυτού.

Περί θερμασίας.

Τίμει λιάνην προφήτα και βαπτιστά του Κυρίου ημών Ιησού Χριστού, η τιμία σου κάρα επι πινάκος βασταζόμενη ηδεώς και ριγός τοις θεαματινοίς κατεβάλεις θεά τη σε τιμά σου κάρα έκραζε και έλεγε: Πιυρέτος δητέσης (sic) τριταίος και τεταρταίος, πιερίνος και νυκτερίνος, φύγε από τον δουλών του θεού (ο δείνα) ½ Δ ¾ μ φ β θ. Ηλι Ηλι λαμά σαβαχθάνη, τούτεστι θεέ μου, θεέ μου ίνα τι με εγκατέλεις τον δουλών σου. Χριστός, ευηγγελίσθη - φεύγε ρίγος, Χριστός εγεννήθη - φεύγε ρίγος, Χριστός ανέστη - φεύγε

ρίγος. Ο χριστός ανέστη από τον δυύλον του Θεού σ' ο δεινά. Ις Χριστός και βασιλεύει εἰς τοὺς αἰώνας. Είτα γράψον και την παρούσαν σφραγίδα του σταυρού.

Περί ασθενούς οπού δεν ημορεῖ να κοιμηθῇ.

Ἐπαρε ἑνὸς κομμάτι κεραμίδι, να είναι από εκκλησίαν, και γράψον με την αγιάν λόγχην ταύτα τα γράμματα: Ο Θέός ο ἀγιός σάντιον ο Αδάμ εφιπνώσας εν μέσω του παραδείου και τον Αβιμέλεχ εις το αμπελί του Αγρίππα και τους επτά παΐδας εν Εφέσω υπνώσας εν το σπηλαίω κοιμήσαν και τον δυύλον του Θεού (ο δεινά) εν ύπνω ζωής εις το ονόμα του Πατρός και του Γιού και του Αγίου Πνεύματος, αμήν. Γράψον αυτά τα γράμματα με τους χαρακτήρας και βάλ· τα υποκάτω εις το προσκεφάλον του. Γράψον ακόμη και τον τέταρτον ψαλμὸν του Δαβὶδ μαζὺ με τούτους τους χαρακτήρας: εἰς ο σ φ κ θ και χώρας τους εις το κατώφλιον της πόρτας και λέγε οὐτώς: Καινούργιον το σπίτι του Ραφαήλ, ο πολίτης του Θεού, ο δε πουλήσας Διομήδης, Ευγένειος, Συμβάτιος, Στέφανος, Προβάτιος, Κύριος ο Θεός Σαβαὼθ.

Διά να δέσης ἔναν ἔχθρον σου να μην φοβάσαι από αυτόν.

Βούσκεις ἔναν γάιδαρον ὃ πουλάρι ζωντανόν και κοβέτη την γλώσσαν του 3 δάκτυλα επτρός. Βάλε την εις πινάκι βαστρικὸν και την κοπανιστὴ καλά, βάστα το με το χαρτί και βάθε εις τον εχθρόυ σου εις τον καΐβη ἥ σε φαγή ἥ σε νερό ἥ σε κρασί και δος του να πίν και πλέον δεν κοντά να σου μιλήσῃ, μόνον φοβάται από σέσνα.

Διά να χωρίστης δύο φίλους.

Διά να χωρίστης δύο φίλους πολλὰ ηγαπημένους ἥ γυναικά με ἄνδρα, ἐπαρε μίαν λαμπτίδα 5 μέτρων και ἀμέ την στον ἀγίον Ξωρίνο⁷, κάμε παράκλησιν εις το ονόμα του ανθρώπου ἥ γυναικός. Και παιρίσες χώμα από το ειρόν της εκκλησίας και φεύγοντας από την εκκλησίαν να μην ἐμπίπτει σε ἄλλην πόρταν. Και αν ἐμπίπτεις το χώμα ἔξω, Και φεύγοντας να τον παιρίστης, ἔως οπού να πάγκη εις το σπίτι οπού είναι ο ανθρώπος ἥ η γυναικά και το βάζης από

κάτω από τα κατώφλια της και διασκελόντας το κάτω από τα κατώφλια της και διασκελόντας το γυρίζει πλέον να δη τον καύχον⁸ της η γυναίκα τον ἄνδρα και ο ἄνδρας την γυναίκα.

Ἐτερον.

Διά να χωρίσης δύο φίλους, να μην αγαπηθούν ποτέ, ἐπαρε 40 δράματα αγιοκέρι και μαλλί μαύρου σκύλου και ζύμωσέ τα καλά και καμέ τα κομμάτια κα κάμε δύο ανθρωπάρια, αν είναι ἀνδρες, ἥ δε γυναίκες, κάμε δύο γυναικάς κατά τα προσώπατα. Να λες τούτον τον λόγον 21 φορά: Ενέχερ, Ενέχερ, Ενέχερ. Και αυτά τα ειδώλα να τα δέσης ράχη με ράχη με 7 λογιών μετάδει και βάλε τα στα κατώφλια τους από κάτω να τα διασκελίσουν οι φίλοι αυτοί και χωρίσονται πατελώνις. Και ζυμώνοντας να λες τα ἀνώθεν ονόματα.

Ἐτερον.

Διά να χωρίσης δύο αγαπημένους φίλους, ἐπαρε τρία φύλλα της δάφνης και γράψε εις κάθε φύλλον μιαν πεντάλφα. Ἐπαρε από νεκρόν χώμα από την κεφαλήν ἓνα μερδικό και πέ το "Πάτερ ημών" δύο φορές. Και από τα ποδάρια ἀλό μερτικό και πες τό "Πάτερ ημών" οκτώ λόγια από την μέση δύο. Και κοπανίζεις τα φύλλα με το χώμα και πάρ το ημέρα Σάββατο εις τα 30 Σελήνης ἥ εις τας είκοσι και δι τημέρα ζυμώσεις το χώμα κάμε πλιθαρί και πήγαινε εις τον ποταμόν, εύρε μιαν πέτρα και τζάκιο⁹ το επάνω και λέγεις ούτως: Ως εχωρίσθονταν οι νεκροί από τους ζωντανούς, ἐτζή να χωρίσουν και (ο δένας με την δεινά ἥ με τον ο δεινά) γυναίκα ἥ ἄνδρα. Και χωρίζουν πλέον εξάπαντος.

Εις παιδία οπού δεν ζουν.

Ὀταν καμμία γυναίκα οπού κάνη παιδία και δεν ζούν, εις τες 25 Δεκεμβρίου που γενναταί ο Χριστός, εις την ίδιαν ημέραν που βαπτίζεται την παραμονήν, ὥδι διατί είναι δύο βάπτισες την πρώτην ημέραν ο Άγιος Ιωάννης, την δεύτερην ο Χριστός, κόβεις 4 πορτοκάλια μέσ' την κολυμβήθραν που βαπτίζεται ο Χριστός, και σαν τελείωσεις οι ειρευς και πάγους οι χριστιανοί δρόσος σπερτάρι πορτοκάλια, πήγαινε στο σπίτι σου και εις κάθε γνωνίαν να χωστής το ἔνα και ἀρήσεις τα και πλέον να μην τα πειράξῃς και θεού θέλοντας καπεις και λιει η μαντεία.

Εις λύστης ανδρογύνου.

Διά να λύστης ανδρογύνον, ἐπαρε χολήν κοράκου και μελτούμβιδάλδα¹⁰ ισια και τα δύο και ας αλειφθῇ ο ἄνδρας εις ὅλον το κορμί του και γράψε το τροπάριον της Πεντηκοστῆς να το βαστά επάνω του. Λύει τα δεσμά και δροσίζει την φόργα¹¹ και το εξής. Και τότε ας πεσή με την γυναίκα του και λιει η μαντεία.

Ἐτερον.

Διά να λύστης ανδρογύνον που οπού είναι δεμένο ἐπαρε θιάφι, πιπέρι, αγιοκέρι, λάδι, δάφνης φύλλα, λεμονόζουμο, ὀλας βλάχικον και στάκη κάμε τα πίπτα και ας πάρη ο ἄνδρας τη μισή και την μισή η γυναικά και εις το κάθε κομμάτι γράψε το "Ηνοίγσαν σοι Κύριε" και λιει τα δεσμά. Ακέραια τα τροπάρια να τα δεσουν καλά εις την κοιλιάν βάνοντας μετανοίας 300 και ας κοιμηθούν και λιούν.

Έτερον εις λύσιν.

Έπειρε ελαιόφιλο πετζι και γράψε τα κάτωθεν και ας ζωστή ο ἄνδρας στο μερίον, ομοιώς και η γυναικείου λυλίστας: Ο θεός ο λύσας τους ουρανούς, λύσον και τους δύλους σου (ο δεινά και ο δεινά). Πέτρες απολύτως η δέ σμιλίτης, ο λύσας και απολύσας τον μιάτον του ενδύματος του Χριστού λύσον, λύσον και απόλυσον τον δυύλον του Θεού (ο δεινά) και την δουλύν του Θεού (ο δεινά). Λύει τα δεσμά.

Γράψον εις χαρτί το "Αναστάς εκ του μνιματος" κάμε τα ώστα ψωνάρι, ας ζωστή ο ἄνδρας στο δεξιόν του μερί και η γυναικά ομοιώς και λύει τους.

Έτερον.

Όταν δεν ημπορούν να σμίξουν ο ἄνδρας με την γυναικά γράψε αυτά τα θεία λόγια: Ο Χριστός εγενήθη, ο Χριστός περιεισθή, ο Χριστός εβαπτίσθη εις τον Ιορδάνην πιστάμον και εσύντριψε τας κεφαλάς του δράκοντος, ο Χριστός εσταυρώθη, ο Χριστός επέφη, ο Χριστός ανεστήθη εις νεκρών και έβγαλε και έλυσε τον Αδάμ και την Εύαν εκ τους δεσμούς των, ούτως Κύριε Χριστέ ο Θεός ημάτιν Υἱε και λόγε του Θεού του ζώντας σύντριψον και λύσον παν δέσμα και απόδεμα από τον δυύλον του Θεού (ο δεινά) σ μ κ λ σ μ τ φ θ, αμήν. Επούτους τους χαρακτήρας να τους γράψης εις τρία κομμάτια χαρτί με τα άνωθεν λόγια και το ένα κομμάτι να το βάλῃ εις καινούργιον πινάκι, να το λεώψῃς με νερόν και να το πίπη το ανδρόγυνον και ούδι τους και το δεύτερον να το δέση το ἄνδρας εις το μερί του το δεξιόν και το τρίτον να το βάλουν υποκάτω εις το προσκέφαλόν τους και Χριστού βοηθούντος λύονται.

Έτερον.

Ο καταβάς εις τον Ἅδην και λύσας του θανάτου τα δεσμά, έλυσας και Άδου το κατάκρισμα, λύσον και τον δουύλον σου (ο δεινά) και την δούλην σου (ο δεινά). Επούτον να το γράψῃς εις δύο μήλα, το ένα διά τον ἄνδρα και το άλλο διά την γυναικά και να το φάγουνες ημέρα Κυριακή το βράδυ, σταν θέλουν να κομψθούν. Και να το γράψῃς την ίδιαν Κυριακήν. Την ίδια ημέρα και να είναι παστρικός εκείνους οπού θε να το γράψη μεταναστικά και από κάθε πράγμα και να βάλῃ καινούργιο πουκάμισο αβάλτο η πλιμένον παστρικόν να του το δώσουν το ανδρόγυνον. Και έπειρε μόσκον και κόρκον και ροδόσταυο βάλε τα εις πινάκιον καινούριον οπού να μην έχουν βαλμένους τίποτες και ανακάτωσε τα καλά. Έπειρε άλλο πινάκιον, καινούριον και αυτό, και γράψη μέσα εις το πινάκιο από του αλλούνού πινάκιον τα ανακατώματα τα κάτωθεν τροπάρια: "Ηνοιγήσαν σοι, Κύριε, φόρον πύλαι θανάτου, πυλωρο δε ἄδου ειδοντες σε ἔφρυναν πύλας εις χαλκάς συνέτριψαν και μοχλών του ἄδου συνθάσας και εξήγαγες μιάς εκ σκότους και σκιά θανάτου και τους δεσμούς ηών δέρρηξας" και τον λύει τα δεσμούς και "Δροσίζει την φλόγα ο τρισφεγγής της θεαρχίας τύπος. Γύνονται παῖδες, ευλογεί δε τον μόνον σωτήρα και παντούργον ως ευεργέτην τη δημιουργηθείσα σύμπαντα κτίστη". Ταύτα στα γράψης εις το πινάκι το αφόριον ένα γύρο να βάλῃς νέρο να το πλύνης και την ώρα που θέλεις να πέσουν να

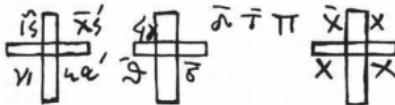
κοιμηθούν, όταν θε να φάγουν τα μήλα να πίουν και αυτό, να πίπη ο ἄνδρας το μισό και το άλλο μισό τη γυναικά και Θεού βοηθουντας λύονται.

Έτερον.

Έπειρε κλειδωνιά καινούρια ἐβαλέ την εις νερόν βρόχινον, κλείσε την και ἀνοιξε την επτά φορές και λέγε τα ονόματά τους, ότι καβώς ανοίγει και κλείει η κλειδωνιά ἐτές να λυθούν ο δεινάς και η δεινά και λύσουν.

Όταν θέλης δια να μάθης κανένα παιδί γράμματα ή κάθε τέχνη χωρίς κόπον, γράφον εις δίσκον τα κάτωθεν λόγια και δώσε το τού λερέως να το λειτουργήσῃ επιτά πημέρες και υπέτερα να λειώσῃ τα γράμματα με αγιασμόν των Θεοφανειών και να το δώσῃ του παιδίου τρεις ταχινές¹² νηστικάτα: Άρμα Χριστού ελευθερία, Χριστόε και ελέομα το Πνεύμα το Αγίον, πνεύμα σοφίας και πνεύμα ρητορικής και αναγνώσωσης, πνεύμα Ιησού Χριστού του Υιού του Θεού συ δύνασαι, φωτίσε τον δουύλον του Θεού (ο δεινά) τα άγια τους αγίας, Πνεύμα, Πνεύμα Αγίου επέλθοι επ' αυτόν και δύναμις υψίστου επισκιάσοι σοι.

Φυλακτόν διά πάσα κακόν.

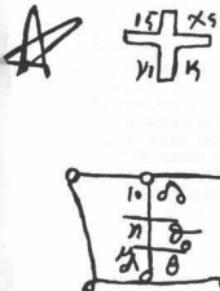

Εις το όνομα του Πατρός και του Υιού και του Αγίου Πνεύματος αμήν. "Πιστεύω εις ἔνα Θέον Πατέρα παντοκράτορα" όλον. Δεύτερον "Χριστὸν τὸν βασιλέα", Τρίτον "Χριστὸς ανέστη και διάβολος κατηργήθη, συντρίβθησαν υπό την σημείωσιν του τύπου του Σταυρού πάσαι εναντίαι δυνάμεις".

Προσευχή του ειερομάρτυρος Κυπριανού έστω αφελήμως εις πάσαν ασθένειαν ή εις γελούδην¹³ ή από ώρας κακής και πονηράς, από δαιμονίουν υνχηθημέρινούν, μεσημβηνούν ή καταχθονίουν, εναερίουν και από παντός φαντάσματος, ίνα εξέβλησαι από τον θνάτον και διαλογισμούν από το δυύλον του Θεού (ο δεινά) και το Ευαγγελίον Κατά Ματθαίον Τω καιρῷ εκείνῳ προσκαλεσμένος ο Ιησούς του δύνεκα μαθητάς και τα λοιπά. Δωρεάν ελάβετε, δημεράν δώτε του δυύλου του Θεού (ο δεινά). Εμπροστά μου ἄγιας ἀγγέλες Σαβαθυν σε δέξιων μου Μιχαήλ, εἰς αιστηρῶν μου Γερμῆν και Ραφαήλ επὶ τῆς κεφαλῆς μου. Ουρανήλ και Μισαήλ εἰς βοηθείαν μου, Χειροβύη και Σεραφήμ η δύναμις του Κυρίου παντοκράτορος δεστείς και χαλινώσατε τους ειμούς εχθρούς τους βασκάνοντας και καταλύντας¹⁴ εμὲ τον δυύλον του Θεού (ο δεινά). Από νίκην ἔρχομαι και εις νίκην πτάγη τας δουλειάς ενδιδόμενος, όλον τον τίμον και ζωποιόν Σταυρόν περιβεβλημένος, όλης Κυπριανέ, ο δέσας και χαλινώσας αυτούς τους εχθρούς μου και αντιδοκούς μου τους βασκάνοντας και κατακαλούντας εμὲ τον δυύλον του Θεού (ο δεινά), εμένα ποίησαν και εκείνους πρόβετα και είναι ομπροστά μου καβοί¹⁵, ἀλλοι, κουτζοί, στραβοί

και κουζουλοί και ζηρυγοί¹³ και μη δυνάμενοι λαλήσαι, αλλά φεύγονται απ' εμού ντοιψέκια, ποτόλες, μαχαίρια, λίθοι και ζύδια, σόλα δεμένα και χαλινωμένα τα έχει το Κύριος ημάν Ιησούς Χριστός και τη μητέρα του η κυριά ημών Θεοτόκος και ο αγίος Κωνσταντίνος και τη μητέρα του αγία Ελένη, ίνα σκέπουν και διαφυλάτουν τον δούλον του Θεού (ο δείνα), αμήν. ζ ζ ξ Χε δ π θ ο π ζ ο θ ι τ ή η Β η π.

Έτερον φυλακτόν διά εξωτερικά να το βαστά επάνω του και να το γράψῃ Σαββάτο.

Μαθαίου
φείδον Ι
ωάννη
έφραζον
δ σ
μ μ

Λουκά
γινά Μάρ
κου
τίγρις η β
β β

Χειρόγραφο Λαμίας

Περί δεδουλεύουντος ανθρώπους.

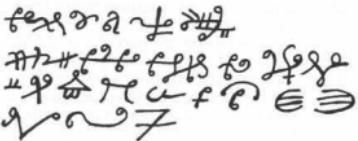
Γράφεται εις ελαφίνον: "Αναστάς εκ του μηνήματος" όλον και ζώσον αυτὸν κατὰ σάρκα, τα γράμματα προς την σάρκα αυτού, και φέρων ελαφινόν λουρίν και γράψουν: "Ευφρανέσθωσαν οι ουρανοί και αγαλλιάσθω η γη και πάντα τα εν αυτῷ. Ο γαρ των ωλῶν δεσπότης κατελθών εἰς Ἀδού πύλας τρίμηνος ανέστη και λύσας τας οδύνας των πεπεδημένων και νικήν έχουν ανέστη κατά το θανάτου και εδωρήσατο την ανάστασιν.

Ο δε και το αναστάς εκ του μηνήματος και τα δεσμαὶ διαρρήξας του Ἀδου ἔλασα το κατάκριμα Κύριε πάντας εκ των παγίδων του εχθρού ρυσταρίων εμφανίσας σεαυτὸν τοις αποστόλοις σου εξηγήσας τελείως αυτούς επί το κήρυγμα και δι' αὐτῶν την ειρήνην του παρέσχες τη οικουμένη μόνε πολλέλεσ".

Ἔπαρον δε βελώνων και διάβαζε εις το λουρίν αυτοῦ και φέρε του ενός την μύτην και διάβαζε εις το επέρου τον κώλον και ζώσον αυτόν. Επαρον τζουκάλιν καινούριον και μαυρομάνικον μαχαίριν και δακτυλίδιν αργυρούν και ύπαγε ἐπαρον νερον αλλάλως εις μαστραπαν εις απόχυντον φέγγους και βάλλε το νερόν εις το τζουκάλι και λέγε ούτως: Είτον το νόμα του Πατρός και του Γιού και του αγίου Πνευμάτος. Ἔπαρον το λουρίν και ποιήσον σταυρόν απάνω του νερού. Λέγε ούτως: Ερχεται η αγία Βαρβάρα συν τω δούλων του Θεού ο δείνα. Λύσε την κεφαλήν και τον μελεόν, λύσε το σταυρό αυτού, λύσε τα γόνατα, λύσε τους αρμόνις αυτού. Στώμεν καλώς, στώμεν μετά φόβου. Λέγε αυτό εκ τρίτου και υγιαίνει.

Εάν θέλης γνώναι τον ἀνθρωπον είτε ζήσεται είτε αποθνήσκει.

Λάβε κηρόν λευκόν και γράψων εις αυτό μετά της θυμαλίδος τα φύλλα. Γράψων τα στοιχεία ταύτα

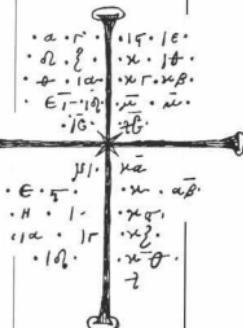
είται ἄψων αυτοὶ και ὃντα ἔλθη το πυρ διακαίον εγγύς των γραμμάτων τούτων και ει μεν το κηρίον συστεῖν αλλά τοις γράμμασιν αναλώθησται γνωσθί σοτι ο ἀνθρωπος ζήσεται, ει δε ζβηθήσθη θνήσκει. Απιθι ειπέ προς αυτόν: Κάφι όροχ πάρχον. Και εάν εμβλέψῃ ο ἄρρωστος προς σε ζήσεται, ει δε ουν βαρέως εξει, τεθνήξεται.

Ἐτερον περι να εγνωρίσης τον ἄρρωστον εαν ουγίαίη η τελευτα.

Πλασέ έναν ποτήριον γυαλένιον και γράψων ταύτα στα νόματα λέγων: Ραού πισται Νοιστεΐ Αόσαι Μανάη παράκλητε. Και γράφε αυτά φοράς τρεις. Και όποιος φέρει το μαντάτον μήν τον αφίσεις να σαλεύσῃ από και οποιος στέκει. Και πόσισον αυτόν φοράς τρεις και θέλεις μαθείν το αληθές ή η η τεθνήξεται ο αστενής.

Ἐτερον.

Ψήφισον¹⁴ ποιαν ημέραν εκατακλίσθη ο αστενής, πόσες ημέρες είχεν ο μῆνας και πόσες είχεν η στήλην. Και ψήφισον και το νόμα του αστενούντος. Και βλέπε ποιαν μερία σικά, ήγουν ποια πηλά¹⁵ (sic) και υψείσαν αυτήν επι τον λαι και σά διημέλισουν σπου δέν σώνυσσαν λ κράτησαν αυτά εν τω σταυρώ και ει μεν ευρίσεις εις τον σταυρόν τον αριθμόν ἀνθων, ζη, ει δε εν τω κάτωθεν τεθνήσκει. Και σκοπεῖ μετά ακριβείας και με λογαριαμόν καλόν.

[Περί ευρέσεων θησαυρού]

Ασπάλαξ ζών εστι τυφλόν υπό γην ἐρόν. Εκ τούτου λαμβάνεται λίθος ο λεγόμενος ασπαλάκης, ος εμπνους ων εμφερής εστι τω αποβάλλονται και χρήσιμος προς θησαυρού εύρεσιν. Λαβών γα τον ασπαλακήν λίθον εν συν(δών) Αφροδίτης και τη ωρα αιτήσ γύλων εν αυτώ ανθρωπον γυμνόν κατέχοντα δικέλαν και οιόν επικεκυρώτα και σκάπτοντα και γυρώσθεν σημεία ταύτα.

Ὀπισθεν δε το νόμα τούτο Αράμ και κατακλείσας εν χρυσώ καθαρώ φόρει εν τω μικρώ δεξιώ δακτύλου και έστη ακίνητος ἐνθα ώστι εγγύς τα χρήματα.

Χειρόγραφο Μονής Προυσού Ευρυτανίας

Ο γόγης ήγουν ο μάγος και ο μάντις και ο κηροχήτης και ο μολυβδοχύτης και ο αστρονομος οι αποδένων ζώνα να μην τα φάγη ο λύκος η ανδρόγυνα εις το μη συμιγνυσθαι η γητεύων ζάλας, ο τοιούτος χρόνους κ' μη κοινωνήσει κατά

τον Ξ' κανόνα του Μεγάλου Βασιλείου και τον οβ' του αυτού Αγίου.

Εάν δε ιερεύς ειν σε εξ αυτών πέσῃ, ήγουν εις τοιούτη κακοτεχνίαν μετέλθη, και καθαιρείται και της εκκλησίας εκβάλλεται, ήγουν της θείας κοινωνίας κατά τον λ' Κανόνα της εν Λαοδίκεια Συνόδου. Και ει μεν βούλη ζήτει περὶ τούτου εἰς τον Ματθαίον¹⁶ κεφ., αὐτὸν τίνες εισι γόντες και επαισιδοί εις το Μ στοιχεῖον. Ωστε γόντες εισίν οι διά μαντείας τούς δαιμόνας εφελκόμενοι εις τα εσωτήρια θελήματα και θηρία καταδεσμώντες και ερπετά πρὸς τον μη λυμῆσασθαι το κτήνος, εάν τυχόν είναι την μὲν Ομοίως και εις τον Ζωναράν¹⁷ ζήτει εις τον λ' Κανόνα της εν Λαοδίκεια Συνόδου ταῦτα ευρήσθαι διαλαμβάνοντα.

Ει δινες υπάγουν εις τους μάντεις και μαντεύονται ή αστρονομούνται ή αποδένουν τους λαϊκους, ίνα μη φάγουν τα ζῶα τους ή ανδρόγυνον εις το μη συνερχόμενα ή μη μάθων τίποτε οπού δεν ηξέρουν, ώστε να χύτη τούτων κερί ο μάντης ή μόλυβδον χρόνους ή μη κοινωνήσουν κατά τον Ξ' κανόνα της Τούρλης¹⁸ και τον π' του Μεγάλου Βασιλείου. Ιερεύς δε ων τοιούτος καθαιρείται.

Οσοι μαντεύονται εις τα αιγύπτισσας και οσοι φέρουν μάντιν εις το σπίτι τους και εβράλουν τους μαγιά, εάν τυχον ειναι ασθενής η άλλον τι, χρόνους έ μη κοινωνήσουν κατά τον δ' κανόνα της Αγκύρα ουνόδου.

Ωσαύτως και οι διά κριθών ή κουκκίων μαντεύομενοι χρόνους ή κατά το α' κεφαλαίον του Μ στοιχείου εις τον Ματθαίον.

Ομοίως και οσαί βαστούν φυλακτά από βόταν ή ἀλλὰ τι των τοιούτων ή βάμματα τοις παισίν ή τοις ζωας αυτῶν επιθέουσι δια βασκαμόν, χρόνους ή μη κοινωνήσουν κατά τον Ξ' κανόνα της Τούρλης.

Ο δε προσκαλούμενος μάγος ίνα του ποιήσωσα μάγια διά βλάβην ετέρου ανθρώπου και ούτος οικείους επιτιμάται, ήγουν χρόνους Κ' οικοσίως φονεύσας κατά τον Ξ' κανόνα του Μεγάλου Βασιλείου και τον οβ' του αυτού.

Ο δε Ματθαίος εν των αιωνιού αυτού κεφαλαίων του Μ στοιχείου φησί, ότι οι τας αρκούδας ή άλλα θηρία πρὸς παιγνίουν και βλάβην των απλουστέρων συρόμενοι ή τους τη νέφρη δώνωντας ή τοις παρέχουσι φυλακτήρια ή ταις τύχην και ρίζικόν και γενεθλιαλογιαν πιστεύουσι, οτι τον μεν εις ημέραν αγαθήν, την δε εις κακὸν γεννηθήναι ή ρικτολογία¹⁹ ή βάμματα τουτέστι κανούρες ή μετάξια εις τας εσωτήριας κεφαλαίς ή τραχηλούς επιθέτουσι ως νόσους αποδίκειν και βασκανίας ληρούσιν ή οφεις περιφέρουσιν εγκολπίους και επι τους οφθαλμούς αυτῶν και του στόματος επιθέτουσι και επισύρουσι τα τούτων δέρματα ως τάχατε διά υγείαν νομίζουσιν ή σκουλαρίκια τη Μεγάλη Πέμπτην των εσωτήρων πιούσιν ή φαλούσις δαστικούς και ονόματα μαρτύρων μεμνημένοι και επὶ του τραχήλου κρεμώνται ή χαρακτήριας ή χάρτην περιέχουσαν ευχήν ρευματικού ή γηγεντίας προσκαλούνται εις κεφαλαλίας ή εις πτήσην ή εις ασθένειαν και πόνους αποδέματα χρώμενοι τους αγαθοποιούς δαιμόνας εις βοήθειαν και ανάρρωσιν ή και θηρίων και ανδρογύνων αποδέματα στέρεγουσιν ήγουν τας πνεύματα Πινθώνος έχουσάς ήγουν τας ζαλιζαρίας πιστεύουσιν ως υπό δαιμόνων μανθανούντες και προλέγοντες τα μέλλοντα η κουκκιά

πιστεύοντες ή άλλην τινά μαντείαν καταμηνύειν τα απολύμενα ή γηγενέα δι' άλλην τινά ασθένειαν ή ζαλινή πιστεύοντα ή τινα τοιούτων παρανόμων προστρέχοντες εξαιτείν πεπιτι.

Ιερωμένους δε καθαιρεῖ και μάλα εικότως ήγουν το δίκαιον έχει, διότι ταῦτα πάντα υπό δαιμόνων και ενεργούνται και τελειώνται. Φησί γαρ ο θεός Χρυσόστομος, ότι καν το ονόμα της αγίας Τριάδος επιλέγηται τοις τοιούτοις καν το σημείον του σταυρου επάγηται, φεύγειν δει τα τοιούτα και αποστρέφεσθαι.

Καθήρηται δε πολλάκις και ιερεῖς επὶ Συνόδου ἀρτὸν της Μεγάλης Πέμπτης επιδωαντες ανθρώπους φαγεῖν εφ' ω τα συλληπέντα ευρεθῆναι εκ του μη ευκόλως τούτον καταπειν. Άλλος δε τις ιερεὺς μετά Ευαγγελίου ίλλων συνδεδέμενον και κυκλικῶς περιστρέφομεν περὶ τινῶν υποθέσεων δια δαπτικῶν φαλμάν ευθέως καθηρεῖται. Άλλα και τας αγίας εικόνας προσεδέρευσιν γυναικες και εκ τούτων ιαχυρίζομεναι προλέγειν τα μέλλοντα κατά τας παλαι πνεύμα Πύθωνος έχουσάς τοις αυτοῖς επιτιμάς υποτεσούσται, πλην οπαίς πλανθέντες είτα τους κακού αποστάντες ελαπτώνας επιτιμηθήσονται. Το αυτό πεπιττίουν υποτεσούνται και τοις λεγομένους βουρκολάκους κατακαίσταις και εξεκίνωνται, χρόνους ή μη κοινωνήσουν.

Σημειώσεις

* Βλ. το άρθρο του Καθ. Σπ. Τριαΐσου (ο. 9). (Σημ. του επιμελ.)

1. Ετοις στο χειρόγραφο, χωρὶς να αναφέρεται τι.
2. Ιερεῖς στο χειρόγραφο νίκτορας.
3. δικαστήριο
4. δόνατη
5. Ετοις στο χειρόγραφο. Ιωάκ: Πυρέτος δ' είτ' έστ.
6. πιάτο καθάρι
7. Ετοις στο χειρόγραφο. Προφανῶς δεν πρόκειται για άγιο. ολλά για δάμανος.
8. Το κούνιγμα της δηλοῦντο τον άνδρα της.
9. Ετοις στο χειρόγραφο.
10. αιθρέον έλαιο του φυτού *melissa officinalis*. Βλ. Αγαπίου Λάζηου, Γεωπονικόν, έδ. Δεσπ. Δημ. Κωστούλα. Βόλος 1991, σ. 260, οπου τη ίδια συνταγή.
11. φλόγα
12. Τρία πρινά
13. καμπυλήριθες
14. υπερβολής λαγάρισας
15. Ετοις στο χειρόγραφο
16. Μαρτσίν. Βλαστήρας σιγηραφέας της νομοκανονικής αυλαλής. Συνταγά τατά στοχαίον της 14ου αιώνας.
17. Σπουδαῖος νομομάθης των 12ου αιώνων που σχολίασε τους εποικούς κανόνες
18. Της την Τρούλων συντάξου
19. Φράσεις η σχετική με τα μελλούμενα γραμμένες σε σελίδες Ευαγγελίου ή Σωτηρίου που διαβάζονται σε τυχαίο άνοιγμά τους, παραπέμπονται στην παραπάνω περιγραφή.

Spells and Exorcisms in Two Post-Byzantine Manuscripts

A. Tselikas

Exorcisms, spells, medical prescriptions – combined with astrological phenomena and accompanied by words, phases and magic signs – and various blessings are texts often occurring in Byzantine and Post-Byzantine manuscripts. Deeply rooted in antiquity, they have survived and have remained alive even today. Undoubtedly, they represent a most tempting challenge for research as regards their philological, historical, religious and anthropological aspect. Samples of such texts from three Post-Byzantine manuscripts have been selected and are presented in this article; they refer to the relations between men and women, to the social relationship of humans, such as friendship, hatred, law-suits, as well as to various illnesses, such as jaundice and fever. A selection of Church canons, condemning both the performance of magic acts and the recourse to them, is also presented.